

JENNIFER WORTH
HÍVJÁK A BÁBÁT
CALL THE MIDWIFE

East End-i igaz történet az 1950-es évekből

BBC

ELŐSZÓ

1998 januárjában a szülésznők folyóiratában, a *Midwives Journal*-ben megjelent Terri Coates cikke „A bába ábrázolása az irodalomban” címmel. Terri alapos kutatómunka után kénytelen volt arra a következtetésre jutni, hogy a bába mint hős valójában nem létezik az irodalomban.

De hát az ég szerelmére, miért nem? Kitalált orvosok ezrével jelennek meg a könyvekben, és hintik el bölcsességeik gyöngyszemeit. Nem hiányoznak a jó és a rossz nővérek sem. De ki hallott még olyan könyvről, amelynek egy bába lenne főhőse?

Holott a bába élete drámában és melodrámában egyaránt bővelkedik. Minden gyerek szerelemben vagy kéjben fogan, kínban születik, és születését öröm vagy nyomorúság és tragédia követi. A bába minden születésnél jelen van, az élet sűrűjében tevékenykedik. A bába mindent lát. Akkor miért marad mégis árnyékban, elrejtve a szülőszoba ajtaja mögött?

Terri Coates így zárja cikkét: „Talán van valahol egy bába, aki megteszi azt a szakmájáért, amit James Herriot tett az állatorvosi gyakorlatért.”

Ezeket a szavakat olvasva úgy döntöttem, megpróbálok megfelelni a kihívásnak.

Jennifer Worth

BEVEZETÉS

A Nonnatus-rendház a londoni Docklands szívében állt, körzetéhez tartozott Stepney, Millwall, az Isle of Dogs, Cubbit Town, Poplar, Bow, Mile End és Whitechapel. A legtöbben már több nemzedék óta éltek a sűrűn lakott területen, voltak, akik nem is költöztek messzebb néhány háztömbnél a születési helyüktől. A család kis területen lakott együtt, a gyerekeket számos nagynéni, nagyszülő, unokatestvér és más rokon nevelte, akik általában csak néhány háznőre vagy utcánőre éltek egymástól. A gyerekek ki- s bejártak egymás otthonába, nem emlékszem, hogy amikor én ott laktam, nappal be lett volna csukva akár csak egyetlen ajtó is.

Mindenfelé gyerekeket lehetett látni, az utca volt a játszóterük. Az 50-es években a kisebb utcákon még nem jártak autók, mert senkinek sem volt, így a gyerekek nyugodtan játszhattak az utcán. A főutakon nagy volt a teherforgalom, különösen a kikötő környékén, de a kisebb utcák üresek voltak.

A bombatölcsérek szolgáltak kalandparkul. Volt belőlük bőven, rémséges mementóiként a háborúnak és a Docklands alig tíz évvel korábbi bombázásának. A sorházakból hatalmas, két-három utcányi tömbök voltak a földdel egyenlővé téve. Nagyjából elkerítették ezeket a félig álló, félig leomlott házak törmelékével és szemetével teleszórt területeket, és volt, ahol kint függött a VIGYÁZAT, ÉLETVESZÉLY tábla, de ez vörös posztó volt a hat-hét évesnél idősebb kölykök számára. Minden bombatölcsérnek voltak titkos bejáratai, gondosan kivettek annyi deszkát a kerítésből, hogy egy kisgyerek épp beférhessen. Hivatalosan persze senki nem mehetett be, de mindenki, még a rendőrség is szemet hunyt, ha ilyesmit látott.

Ezen a kétségkívül durva környéken nem volt ritka a késelés, és mindennaposnak számított a kocsmai verekedés. Nem lett volna csoda, ha az apró, zsúfolt házakban is megesik az erőszak, de én soha nem hallottam, hogy a gyerekek vagy az idősek ellen bárki bármit elkövetett volna, a gyengéket tisztelték. A Kray fivérek, a bandaháborúk, a vérbosszúk, a szervezett bűnözés és viszálykodások korszaka volt ez. A rendőrök mindenütt ott voltak, és mindig párban járőröztek, mégsem tudok arról, hogy egy idős hölgyet leütöttek és ellopták volna a nyugdíját, vagy egy gyereket elraboltak és meggyilkoltak volna.

Az itt lakó férfiak többsége a kikötőben dolgozott.

A foglalkoztatottság igen magas volt, ám a bérek alacsonyak, és hosszú a munkaidő. A szakmunkások viszonylag jól kerestek, nappali műszakban dolgoztak, és nagyon megbecsülték az állásukat. A szaktudás általában apáról fiúra szállt. Az alkalmi munkások élete azonban maga volt a pokol. Ha nem volt kirakodni való hajó, nem volt munka sem, és az emberek egész nap a kapuknál csellengtek, dohányoztak és vitatkoztak. Ha befutott egy hajó, az napi tizenégy, sőt akár tizennyolc órás szakadatlan és kemény munkát jelentett. Hajnali ötkor kezdtek, és este tíz körül fejezték be a napot. Nem csoda, hogy a végén csak beestek a kocsmába, és leitták magukat a sárga földig. A fiúk tizenöt éves korukban álltak munkába a kikötőben, férfimunkát vártak tőlük is. Minden férfi tagja kellett hogy legyen a szakszervezetnek, ami igyekezett rendes bért és tisztességes munkaidőt kiharcolni, de az úgynevezett zárt munkahelyek rendszerére legalább annyi gondot okozott nekik, mint amennyi előnnyel járt. Nem kétséges azonban, hogy a szakszervezetek nélkül ugyanúgy kiszákmányolták volna a munkásokat 1950-ben, mint 1850-ben.

Az emberek korán házasodtak. Az East End tiszteletre méltó polgárai igen szigorúak, mondhatni prűdek voltak a nemi erkölcs kérdéseiben. Együtt élés gyakorlatilag nem létezett, a lányok nem laktak együtt a barátaikkal. Ha valaki megpróbálta volna, adott is volna neki a családja! Hogy a bombatölcsérekben és a szeméttáro-

lók mögött mi történt, arról nem beszéltek. Ha egy fiatal lány teherbe esett, akkora volt a nyomás a fiatalemberen, hogy nemigen állt ellent a házasságnak. A családok igen népesek voltak, a válás ritka. Mindennaposak voltak a hangos családi perpatvarok, de a férj és a feleség általában együtt maradt.

Nem sok nő járt el dolgozni. A fiatal lányok természetesen igen, de amint egy fiatal nő megállapodott, már nem nézték volna jó szemmel. Ahogy jöttek a gyerekek, akkor meg már lehetetlen is lett volna: a nő élete a gyerekeknévelés, takarítás, mosás, bevásárlás és főzés végtelen körforgásából állt. Gyakran csodálkoztam, hogyan bírták mindezt ezek a fiatal nők, egy kis, két-három hálószobás házban akár tizenhárom-tizennégy gyerekkel. Sőt, egy ekkora család gyakran bérlakásban lakott, általában két szoba-konyhában.

A fogamzásgátlás, ha egyáltalán gyakorolták is, megbízhatatlan volt. A nőkre volt bízva, akik végtelen sokat tudtak beszélgetni biztonságos napokról, gin-gyömbérről, meleg vizes hüvelyöblítésről és egyebekről, ám csak páran jártak születésszabályozás ügyben a klinikán. Tudomásom szerint a legtöbb férfi nem volt hajlandó óvszert használni.

A nők napjának nagy részét a mosás, szárítás és a vasalás tette ki. A mosógép gyakorlatilag ismeretlen volt, a szárítógépet még csak föl sem találták. Az udvaron állandóan száradt a ruha, nekünk, bábáknak lobogó lepedők és dunnahuzatok erdejében kellett utat törnünk magunknak, hogy eljussunk a betegig. Bent a házban is a mosott ruhát kerülgettük, a hallban, a lépcsőn, a konyhában, a nappaliban és a hálószobában is. Az önkiszolgáló mosodák csak a 60-as években jelentek meg, korábban otthon mostak kézzel.

Az 50-es években a legtöbb házban volt már folyó hideg víz, és vízöblítéses vécé is kint az udvarban, néhol fürdőszoba is. A bérházakban azonban nem volt, így az ott lakók a nyilvános fürdőket használták. Elszánt anyák hetente egyszer ellökdösték morgolódo fiaikat, és ugyanígy, minden bizonnyal a nők parancsára, hetente fürödtek a férfiak is. Szombat délutánonként egy kis törülközővel,

egy kis darab szappannal mentek a fürdőbe, sanyarú ábrázatuk aról tanúskodott, hogy ezen a héten is elvesztették a csatát.

Rádió a házak többségében volt, de amikor ott dolgoztam, az East Enden egyetlen tévét sem láttam. Lehet, hogy ez a tény is hozzájárult a gyerekszám növekedéséhez... A kikapcsolódás fő formái a kocsmák, a férfiak klubjai, a táncmulatságok, a mozi, a zenetermek és a kutyaversenyek voltak. Meglepő, hogy a fiatalok számára gyakran a templom volt a társasági élet központja, a templomokban egy sor ifjúsági klub működött, minden este volt valamilyen program. Az East India Dock Roadon álló Mindenszentek templomának a plébános és hét energikus segédlelkész vezette ifjúsági klubjába több száz fiatal járt. Minden erejükre szükségük volt, hogy nap mint nap lekössék azt az öt-hatszáz fiatal.

A kikötőbe a világ minden tájáról érkező ezernyi tengerész nem sok nyomot hagyott az ottaniak életében. Mi inkább magunk közt vagyunk, mondogatták a helyiek, ami azt jelentette, hogy semmiféle kapcsolat nem volt köztük és a tengerészek közt. A lányokra gondosan ügyeltek, volt épp elég bordély a matrózok igényeit kielégítendő. Munkám során jártam néhányban, meglehetősen visszataszító helyek voltak.

A főútvonalakon láttam prostituáltakat felkínálkozni, de a kisebb utcákban soha egyet sem, még az Isle of Dogson sem, ahol először kötöttek ki a tengerészek. Egy tapasztalt profi nem vesztette volna az idejét ilyen keveset ígérő környéken, és ha egy lelkes amatőr megpróbálkozott volna, hogy itt árulja magát, hamar kiűzték volna, akár erőszakkal is a felháborodott helyiek, a férfiak csak úgy, mint a nők. Az örökké zsúfolt bordélyokat mindenki ismerte. Illegálisan működtek, és időről időre tartott is a rendőrség razzáit, de ez nemigen zavarta meg az üzletet. A bordélyok jelenléte mindenestre hozzájárult ahhoz, hogy az utcákon rend uralkodott.

Az elmúlt ötven évben nagyot változott a világ. Az, ahogyan én emlékszem a Docklandsre, még csak nem is hasonlít ahhoz, amilyen ma. A családi és társasági élet teljesen megszűnt, az egyet-

len évtized alatt végbement három változás – a kikötők bezárása, a nyomornegyedek felszámolása és a fogamzásgátló tabletták – évszázados hagyományoknak vetett véget.

A nyomornegyedek felszámolása az 50-es évek végén kezdődött, akkor még én is ott dolgoztam. A házak kétségkívül egy kicsit le voltak pusztulva, de mégis, valakiknek a szeretett otthonai voltak. Emlékszem, ahogy sokan, öregek és fiatalok, férfiak és nők megkapták a tanácstól a papírt, hogy a házaikat vagy lakásaikat le fogják rombolni, nekik pedig új lakásba kell költözniük. A legtöbben zokogtak. Nem ismertek ezen kívül más világot, és az, hogy négy mérföldnyire kell elköltözniük, olyan volt, mintha a világ végén jelöltek volna ki számukra lakást. A változás megrázkódtatás-ként érte a nagycsaládokat, a legrosszabbul a gyerekek jártak. Az átmenet szó szerint az életébe került sok idő, alkalmazkodni képtelen embernek. Mi értelme a csillogó-villogó új lakásnak központi fűtéssel és fürdőszobával, ha soha nem láthatod az unokáidat, nincs senki, akivel beszélgetni tudnál, és a törzshelyed, ahol London legjobb sörét mérik, négy mérföldnyire van a lakásodtól?

A fogamzásgátló tabletták bevezetésével a 60-as évek elején megszületett a modern nő. A nőket többé már nem kötötte meg a gyerekek végtelen sora, immár önmaguk lehettek. A tablettával eljött az, amit ma szexuális forradalomként ismerünk. A történelemben először voltak a nők is olyanok, mint a férfiak, akik a szexet önmagáért élvezik. Feljegyzéseink szerint az 1950-es évek végén egy hónapban 80-100 születésünk volt, 1963-ban ez a szám havi három-négyre apadt. Ez aztán a társadalmi változás!

A kikötők bezárása folyamatosan zajlott mintegy tizenöt éven keresztül, 1980-ra már nem érkeztek és indultak nagy teherhajók. Az emberek ragaszkodtak az állásukhoz, s bár a szakszervezetek megpróbálták megvédeni őket, és a 70-es években sok dokkmunkássztrájk volt, mindhiába. Sőt a sztrájkok nem megvédték a munkahelyeket, hanem felgyorsították a kikötők bezárását. A környékbeli férfiak számára a kikötők nem csupán munkahelyül szolgált,

több volt még életformánál is: maga volt az élet. Ezeknek az embereknek az élete hullott darabjaira. A kikötők, amelyek évszázadokon át Anglia fő útőerei voltak, immár fölöslegessé váltak, és fölöslegessé váltak az emberek is. Ez volt a vége annak a Docklandsnek, amelyet én ismertem.

A viktoriánus korszakban hatalmas társadalmi átalakulás ment végbe az országban. Először jelentek meg az újságokban beszámolóik olyan visszásságokról, amelyekről soha korábban nem esett szó. A reformok közt sok széles látókörű és művelt nőnek keltette fel a figyelmét az igény a kórházai ápolás megfelelő színvonalára. Az ápolás és a szülészet siralmas helyzetben volt. Az ápolónői szakma a művelt nők körében nem számított tiszteletre méltó foglalkozásnak, így aztán a kórházak kénytelenek voltak analfabétákat alkalmazni. Olvasva nevetséges karikatúráknak tűnhetnek Dickens tudatlan, koszos és gintől bűzlő nőalakjai, Sairey Gamp vagy Betsy Prig, de kevésbé találták tréfásnak azok a szegények, akiknek az ő gondjaikra kellett bízniuk magukat.

Florence Nightingale a leghíresebb brit ápolónő szervezőkészsége és dinamizmusa örökre megváltoztatta az ápolónőkről alkotott képet. Nem volt azonban egyedül, az ápolás történetében számtalan olyan elhivatott nőt találunk, akik életüket szentelték a szakmai színvonal emelésének. Ilyenek voltak a Nonnatus Szent Rajmund Bábái.* Az anglikán nővérek vallási rendjének életcélja az volt, hogy a szegények számára is lehetővé tegye a biztonságosabb szülést. A londoni East Enden és Nagy-Britannia ipari nagyvárosainak nyomornegyedeiben nyitották meg rendházaikat.

---

* A Nonnatus Szent Rajmund Bábái kitalált szervezet. Nonnatus Szent Rajmundtól, a bábák, szülészek, várandós nők, a szülés és az újszülöttek védőszentjétől kölcsönöztem a nevet. A szent 1204-ben Katalóniában császármetszéssel jött a világra (*non natus*, latinul „nem született”). Anyja nem meglepő módon belehalt a szülésbe. Rajmund pap lett, 1240-ben halt meg.

A 19. században (és persze korábban is) a szegény nők nem engedhették meg maguknak, hogy a szüléshez orvost hívjanak, így az asszonynak egy képzetlen, autodidakta szülésznőre kellett bíznia magát. Voltak köztük ügyesek is, míg másoknak ijesztő volt a halandósági rátájuk. A 19. század közepén a legszegényebb néprétegeknél az anyai halandóság 35-40 százalékos, míg a csecsemőhalandóság 60 százalékos volt. Az olyan komplikációk, mint az eklampszia, a vérzés vagy a farfekvés az anya elkerülhetetlen halálával jártak. Az is előfordult, hogy a bába otthagya agonizálni és meghalni a betegét, ha a szülés közben valami rendellenesség lépett föl. A munkakörülmények nem voltak valami higiénikusak, maguk a bábák terjesztették a fertőzést, a betegséget és gyakran a halált.

Nemcsak hogy képzés nem létezett, de senki sem ellenőrizte a bábák létszámát vagy működését. A Szent Rajmund-nővérek tudták, hogy a megoldás a tisztességes bábaképzés és a szülésznők munkájának törvényben megszabott ellenőrzése lenne.

Ezek a lelkes nővérek és támogatóik éppen a törvényességért folytatott harcuk során ütköztek a leghevesebb ellenállásba. A háború 1870-től dúlt, olyan jelzőkkel illették a nővéreket, mint „abszurd”, „időpocsékoló”, „különc”, valamint „buzgómócsingok utálatos csapata”. Perverziótól végtelen anyagi mohóságig sok mindennel vádolták őket, de a Nonnatus-nővéreket nem lehetett megtörni.

A harc vagy harminc éven át folyt, míg végre 1902-ben meghozták az első bábatorvényt, és létrejött a Szülésznők Királyi Kollégiuma (Royal College of Midwives).

A Nonnatus-bábák munkájának alapja a vallásos fegyelem volt. Nincs kétségem afelől, hogy ez akkoriban szükséges volt, mert a munkakörülmények annyira visszások voltak, a munka meg olyan kegyetlen, hogy csak azok vállalták, akik isteni elhivatottságot éreztek. Florence Nightingale feljegyzéseiből tudjuk, hogy a húszas évei elején látomása volt, megjelent neki Jézus, és azt mondta neki, ez a munka legyen az élete.

A Szent Rajmund-bábák a londoni Docklands, a kikötő nyomornegyedeiben, a legszegényebbek közt dolgoztak. A 19. században ők voltak ez egyetlen megbízható szülésznők arrafelé. Fáradhatatlanul dolgoztak kolera-, tífusz-, gyermekbénulás- és tuberkulózisjárvány idején is, és a 20. század első felében két világháború alatt is munkálkodtak. A 40-es években Londonban maradtak, állták a sarat a kikötő heves bombázásainak idején is. Segítettek világra gyereket óvóhelyen, lövészárookban, templomi kriptában és a földalatti állomásain is. Ennek a fáradságos és önzetlen munkának szentelték egész életüket, és a Docklands népe nagy tisztelettel és csodálattal tekintett rájuk, mindenki őszinte szeretettel ejtette ki a nevüket.

Ilyenek voltak a Nonnatus-nővérek, amikor először találkoztam velük, szegénységre, szüzességre és engedelmességre felesküdt apácák, de egyben szakképzett ápolónők és szülésznők. Amikor én is közéjük kerültem, nem gondoltam, hogy életem legfontosabb élménye lesz a köztük töltött időszak.